

Sociological Explanation of Youth Identification through the Eight-Year War of Sacred Defense (Case Study: Rasht Youth)

Reza Alizadeh¹✉ Mohammad Reza Gholami² | Ali Hendi³

1. Corresponding author. guilan study · university of guilan, guilan, Iran. E-mail: rezaalizadeh1977@gmail.com

2. Department of social sciences, Faculty of human sciences, University of guilan, Rasht city, Country of iran.

E-mail: mgholami2014@yahoo.com

3. Kushiar Non-Profit and Non-Governmental Higher Education Institute; E-mail: fatemehzahrahendi@yahoo.com

Article Info

ABSTRACT

Article type:

Research Article

Article history:

Received 25 August 2021

Received in revised form 2
September 2023

Accepted 20 September 2023

Published online 20 September
2023

Keywords:

Eight-year war, identification,
Rasht, media, youth.

The imposed war is intertwined with the history, geography and socio-political structures of Iran. On the other hand, the main slogans of the political system have been formulated based on the teachings and values derived from this event in the last thirty years. The present study uses hybrid theories of identity while describing the identity of young people through the eight-year war of the Holy Defense to explain its relationship with ethnic, national, religious and political identity. Research data were collected by a questionnaire by random cluster sampling (sample size 384 people). The statistical population is youth (age group 18 to 29 years) in Rasht. According to the research findings: Identification through the Eight-Year War Holy Defense has a significant and direct relationship with national, religious, ethnic and political identity, and the use of communication media has the opposite effect on the identity of young people through the Eight-Year War. Sacred Defense Religious identification also has the greatest impact on the identification of young people through the Eight-Year War of Sacred Defense.

Cite this article: Alizadeh, R.; Gholami, M.H & Hendi, A (2023). Sociological Explanation of Youth Identification through the Eight-Year War of Sacred Defense ... *Sociological Review (Social Science Letter)*, 30 (1), 405- 421.

DOI: <http://10.22059/JSR.2023.329468.1686>

تحلیل جامعه‌شناختی هویت‌یابی جوانان از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس

(مورد مطالعه: جوانان شهر رشت)

رضا علیزاده^۱ | محمدرضا غلامی^۲ | علی هندی^۳۱. پژوهشکده گیلان شناسی دانشگاه گیلان، گیلان، ایران. رایانامه: rezaalizadeh1977@gmail.com۲. گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه گیلان، گیلان، ایران. رایانامه: mgholami2014@yahoo.com۳. موسسه آموزش عالی غیرانتفاعی و غیردولتی کوشیار، رایانامه: fatemehzahrahendi@yahoo.com

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۶/۰۳</p> <p>تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۶/۱۱</p> <p>تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۲۹</p> <p>تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۶/۲۹</p> <p>کلیدواژه‌ها: جنگ هشت ساله، جوانان، رسانه، رشت، هویت‌یابی.</p>	<p>جنگ تحمیلی با تاریخ، جغرافیا و ساختارهای اجتماعی سیاسی ایران عجین شده و از سوی دیگر شعارهای اصلی نظام سیاسی براساس آموزه‌ها و ارزش‌های برآمده از این واقعه در سی سال اخیر صورت‌بندی شده است. پژوهش حاضر با استفاده از نظریات ترکیبی هویتی ضمن توصیف هویت‌یابی جوانان از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس به تبیین رابطه آن با هویت‌یابی قومی، ملی، دینی و سیاسی می‌پردازد. داده‌های پژوهش به‌وسیله پرسشنامه، با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی (حجم نمونه ۳۸۴ نفر) جمع‌آوری شده است. جامعه آماری نیز جوانان (گروه سنی ۱۸ تا ۲۹ سال) شهر رشت است. طبق یافته‌های پژوهش، هویت‌یابی از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس با هویت‌یابی ملی، دینی، قومی و سیاسی رابطه معنادار و مستقیم دارد و استفاده از رسانه‌های ارتباطی نیز تاثیر معکوس بر هویت‌یابی جوانان از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس گذاشته است. همچنین هویت‌یابی دینی بیشترین تاثیر را بر هویت‌یابی جوانان از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس دارد.</p>

استناد: علیزاده، رضا؛ غلامی، محمدرضا و هندی، علی. (۲۰۲۳). تحلیل جامعه‌شناختی هویت‌یابی جوانان از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس ...؛ مطالعات جامعه‌شناختی (نامه علوم اجتماعی)، ۳۰ (۱)، ۴۰۵-۴۲۱.

© نویسندگان.

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.

DOI: <http://10.22059/JSR.2023.329468.1686>

طرح مساله

جنگ از جمله رخدادهای مهم و سرنوشت‌ساز در تاریخ هر جامعه‌ای به شمار می‌آید. این واقعه گاه به عنوان رویدادی افتخارآفرین و شکوهمند و گاه به عنوان حادثه‌ای شوم و ملال‌آور ثبت می‌شود. گاه نویدبخش شروع دوره‌ای درخشان و گاه نقطه آغاز انحطاط و فروپاشی است. این حادثه که می‌تواند چون نقطه عطفی در تقویم زندگی هر جامعه‌ای باشد، به هر نتیجه‌ای که ختم شود، تا سال‌ها و بلکه دهه‌ها بعد بر ذهن و زبان مردم سایه می‌افکند (نبوی، ۱۳۸۴: ۸۶). بنابراین واقعه جنگ با هویت ارتباط نزدیکی دارد.

هویت، توسط فرایند اجتماعی شکل می‌گیرد و سپس هویت‌های به وجود آمده بر جامعه تأثیر متقابل می‌گذارند. نظام یا ارگانسیم به طور مداوم بر فعالیت‌های واقعی انسان در هر مرحله تأثیر می‌گذارد و در عوض خود از این فعالیت و عملکرد متأثر می‌شود (برگر و لاکمن، ۱۳۸۳: ۶۲۲). هویت نمودیافته هر کارگزاری، جدا از تعامل با دیگر کارگزاران معنایی ندارد و شخصیت کارگزار به صورت اجتماعی و به واسطه مراحل مختلف اجتماعی شدن و در کنش اجتماعی ساخته می‌شود. هویت‌ها را نمی‌توان به شکل ماهوی یعنی جدا از بستر اجتماعی تعریف کرد. آنها ذاتاً اموری رابطه‌ای‌اند و باید مجموعه‌ای از معانی، تلقی شوند (علیخانی، ۱۳۸۶: ۴).

در ساخته شدن هویت‌ها، ساختار عینی و مادی جامعه، تاریخ، جغرافیا، ساختار سیاسی، فناوری، اقتصاد و ساختار معرفتی از جمله فرهنگ، زبان، آرمان‌ها، ایدئولوژی‌ها و سنت‌ها، هم‌زمان نقش دارند. پس هویت‌ها پدیده‌های اجتماعی‌اند که در بخشی از فرایند ساخته شدن آنها، پدیده‌های معرفتی نیز نقش دارند (منتظرالقام، ۱۳۷۹: ۲۵۹). به گفته کاستلز هویت عبارت است از فرایند معناسازی بر اساس یک ویژگی فرهنگی یا مجموعه به‌هم پیوسته‌ای از ویژگی‌های فرهنگی که بر منابع دیگر اولویت داده می‌شود (کاستلز، ۱۳۸۵: ۲۲).

یکی از عوامل مهمی که هویت را در سطح جامعه با شدت و ضعف همراه می‌کند، جنگ است. جنگ به عنوان یک عامل تغییر و دگرگونی در هر جامعه‌ای وجدان گروهی و جمعی انسان‌ها را حساس می‌کند و در این رابطه، روی هویت فردی و اجتماعی تأثیر می‌گذارد (کارکنان نصر آبادی، ۱۳۸۴: ۷۵). ایران در طول تاریخ شاهد جنگ‌های مختلفی بوده است. جنگ‌های طولانی و فرسایشی که جان و مال بسیاری از ایرانیان را به خطر انداخته است. اما هر کدام از این جنگ‌ها در ذهنیت تاریخ ایرانیان اثرگذار بوده است. یکی از مهم‌ترین جنگ‌های ایرانیان جنگ ۸ ساله ایران و عراق است. نبردی طولانی که مشارکت‌کنندگان آن هنوز در قید حیاتند و بسیاری از خانواده‌ها هنوز با پیامدهای آن درگیرند. از سوی دیگر نظام سیاسی، بسیاری از مولفه‌های هویتی خویش را با بازتولید خاطرات آن پیوند زده است. یادبودهای مختلف، حمایت از هنرهای حوزه دفاع مقدس، برگزاری اردوهای گوناگون مثل راهیان نور برای دانش آموزان، بخشی از فعالیت‌ها برای پیوند هویت ایرانیان و جنگ تحمیلی است.

البته عمده‌ترین گروهی که در جامعه فعلی تجربیات آن روز را نداشته‌اند، گروه نوجوانان و جوانان هستند. این تحقیق می‌تواند به نوعی پاسخ به دغدغه عمده سیاست‌گذاران این بخش باشد که تا چه اندازه، دفاع مقدس به عناصر هویتی جوانان ۱۸ تا ۲۹ ساله تبدیل شده است؟ کدام عناصر هویتی، بیشترین تأثیرگذاری بر جوانان شهر رشت داشته است؟

به‌هرحال هویت بر دلایل و ریشه‌های تاریخی مبتنی است. ویژگی‌هایی که ریشه تاریخی دارند و جوهر فرهنگی را شکل می‌دهند، سبب‌ساز پایداری جامعه انسانی می‌شوند. در کنار تاریخ مکتوب، تاریخی زنده وجود دارد که با گذشت زمان تدوام می‌یابد و بازسازی می‌شود. شماری از جریان‌های گذشته که تنها به ظاهر ناپدید شده‌اند، در این تاریخ زنده، جای دارند. (لوی اشتروس^۱، ۱۳۸۵: ۴۰). بنابراین هویت‌ها در خلأ شکل نمی‌گیرند. هویت امری است اکتسابی که در جریان تعاملات فرد و در درون فضای شخصی و

^۱. Levi-Strauss

عمومی به همراه مقولات اجتماعی یا گروه‌های اجتماعی نضج می‌گیرد و جوانان به عنوان یکی از گروه‌های مهم اجتماعی در معرض شکل‌گیری هویت‌شان هستند.

با استفاده از فرهنگ رسمی و غیررسمی هویت آنان متولد می‌شود. فرهنگ رسمی تأکید زیادی بر بازتولید ارزش‌های دینی و ملی دارد. مطالعه حاضر کوششی است تا میزان تاثیرپذیری هویت جوانان از جنگ تحمیلی که عموماً توسط فرهنگ رسمی تبلیغ می‌شود را نشان دهد. همچنین مشخص گردد چه عناصری تقویت‌کننده و کاهنده هویت‌یابی از ۸ سال جنگ تحمیلی هستند؟ بنابراین با توجه به نقش اساسی و تاثیرگذار جنگ هشت ساله دفاع مقدس در هویت‌یابی افشار مختلف جامعه، پژوهش حاضر ضمن توصیف هویت‌یابی جوانان از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس به تبیین رابطه آن با هویت‌یابی قومی، ملی، دینی و سیاسی می‌پردازد.

پیشینه تحقیق

طبق یافته‌های پژوهش، باقری و رضوی طوسی (۱۳۹۴) تحت عنوان «مقایسه نگرش نسل‌های انقلاب اسلامی به ابعاد دفاع مقدس (مطالعه موردی، شهروندان شهر تهران) با افزایش سن، نظر پاسخگویان در خصوص تأثیر مثبت ابعاد دفاع مقدس بر جامعه افزایش می‌یابد و بین نگرش نسل‌های انقلاب اسلامی و نگرش کلی نسبت به دفاع مقدس رابطه وجود دارد؛ یعنی با افزایش سن، نگرش مثبت نسبت به دفاع مقدس افزایش یافته است. طبق یافته‌های پژوهش دیانی تیلکی (۱۳۹۲) تحت عنوان «بررسی مردم‌شناختی هویت فرهنگی و دینی رزمندگان جنگ ایران و عراق»، هویت فرهنگی و دینی رزمندگان در محیط خانواده و در جریان انقلاب با مختصات اسلامی شکل گرفته و در طول جنگ با تعمیق نگرش‌های دینی، شکلی کاملاً اسلامی به خود گرفته است. همچنین شکل‌گیری این هویت بیش از آنکه از ابعاد بیرونی هویت و تحت تأثیر شناخت از دیگری باشد، در ابعاد درونی هویت و تحت تأثیر فضاهای مذهبی، گروه‌های بسیجی و رزمنده شکل گرفته است. طبق یافته‌های پژوهش درزی کلایی (۱۳۹۰) تحت عنوان «نقش جنگ تحمیلی در شکل‌گیری هویت سیاسی مردم ایران در دهه اول انقلاب اسلامی از منظر تئوری سازه‌نگاری»، جنگ تحمیلی توانست با ایجاد سازه‌های ارزشی جدید، به شکل‌گیری هویت سیاسی جدید که پایه‌های آن را مبانی اسلامی تشکیل می‌داد، کمک فراوانی نماید. به‌طورکلی می‌توان عنوان کرد که جنگ تحمیلی با ایجاد سازه‌هایی جدید همچون معنویت‌گرایی، فرهنگ شهادت‌طلبی، الگوپذیری، ارزش‌گرایی، تسلیم‌ناپذیری در مقابل دشمن، مبارزه با نظام سلطه و خودباوری، یک فضای ذهنی مشترکی را بین مردم شکل داد و منجر به شکل‌گیری هویت سیاسی جدیدی بین آنها شد. طبق یافته‌های پژوهش نصرآبادی (۱۳۸۴) تحت عنوان «جنگ و هویت (با رویکردی جامعه‌شناختی به جنگ ایران و عراق)» در جریان جنگ، هویت در معنای عام و هویت ملی در معنای خاص خود تقویت می‌شود و افراد یک جامعه از طریق وفاق و وحدت جمعی و ملی و با توجه به منش ملی خود فارغ از احساسات دینی و قومی در کنار هم در برابر دشمنان خارجی ایستادگی می‌کنند.

لماثریک (۲۰۱۹) در مقاله‌ای با عنوان «مخمسه ساکنان آلمانی لهستان پس از جنگ و مسائل مربوط به هویت آنها»، به توضیح و تبیین سختی‌هایی می‌پردازد که آلمانی‌های ساکن در لهستان پس از جنگ آلمان با آن مواجه بودند؛ مانند اخراج، کار اجباری و تغییر نام و نام خانوادگی و غیره. یافته‌های این مقاله نشان می‌دهد که سیاست‌های مبهم و ناسازگار دولت کمونیستی لهستان، نهایتاً منجر به مهاجرت گسترده آلمانی‌ها از لهستان و انتخاب هویت متناقض آلمانی و لهستانی شده است.

گوبل (۲۰۱۶) در مقاله‌ای با عنوان «هویت ملی روسیه و بحران اوکراین» برای باور است که جنگ روسیه نشان داد، هویت ملی اوکراین از نظر قومی و مدنی به مراتب قوی‌تر از آن چیزی است که تصور می‌شده است. ولادیمیر پوتین با این فرض که اوکراینی‌ها

بر خلاف روس‌ها یک ملت واقعی نیستند، به اوکراین حمله کرد. این اقدام چند نتیجه داشت. نخست اینکه، کرملین مجبور شد هویت اوکراینی را جدی‌تر بگیرد. دیگر اینکه از تلاش‌های خود برای ترویج هویت ملی روسیه در اوکراین تا حدودی بکاهد. ماری کالدور (۲۰۱۳) در مقاله‌ای تحت عنوان «جنگ و هویت» دو بحث اساسی را مطرح می‌کند. در وهله نخست، او هویت فرقه‌ای (قومی، قبیله‌ای یا مذهبی) را نتیجه جنگ می‌داند تا علت جنگ. به عبارتی او جنگ را کمتر به عنوان پیامد رقابت عوامل خارجی، بلکه بیشتر به عنوان تلاشی یک‌طرفه و یا موازی برای ساختن هویت‌های سیاسی یک‌بعدی در نظر می‌گیرد. بر پایه این مقاله، قدرت ناشی از هویت ساخته شده، احتمالاً استبدادی و سرکوب‌گرانه خواهد بود. دوم اینکه، روش‌های مختلف ارتباطی، زمینه را برای قدرت‌های مختلف فراهم می‌کند. قدرت از طریق همه اشکال ارتباطات پخش می‌شود. اما زبان خشونت نسبت به سایر اشکال غیرخشونت‌آمیز ارتباطات، بسیار کمتر تحمل آزادی و رهایی انسان را دارد. این استدلال‌ها از طریق نقد کارل اشمیت، بیان می‌شود. این مقاله نشان می‌دهد زمانی که جنگ بین دول و در سطح بین‌الملل رو به زوال است، برای هویت‌های متعدد و طبقه‌بندی اقتدار سیاسی، امکانات بیشتری وجود دارد.

مرور پیشینه پژوهش، بیانگر این واقعیت است که جنگ هشت ساله دفاع مقدس، یکی از وقایع مهم و اثرگذار در حیات سیاسی، فرهنگی و اجتماعی کشور ایران محسوب می‌شود. محققین از دیدگاه‌های گوناگون و با روش‌های مختلف به ابعاد قومیتی، اجتماعی، اقتصادی، روانی و پزشکی جنگ هشت ساله دفاع مقدس پرداخته‌اند، اما تاکنون به هویت‌بخش بودن دوران دفاع مقدس و تاثیر آن بر هویت‌یابی جوانان و همچنین تقابل آن با هویت ملی، دینی، سیاسی و قومی پرداخته نشده است. گروه سنی که تجربه مستقیمی از رویداد جنگ نداشته و از طریق رسانه‌ها و مکتوبات با این واقعه آشنا شده‌اند. بنابراین مهم‌ترین مزیت مقاله حاضر تمرکز بر گروهی است که اولاً جنگ را تجربه نکرده‌اند و در ضمن برای نظام سیاسی هم از این حیث دارای اهمیت هستند. بنابراین پژوهش حاضر ضمن توصیف هویت‌یابی جوانان از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس، به تبیین رابطه آن با هویت‌یابی قومی، ملی، دینی و سیاسی می‌پردازد.

مبانی نظری

از دهه ۵۰ میلادی مفهوم هویت وارد ادبیات سیاسی و اجتماعی شد. افراد و گروه‌ها با توسل به اجزاء و عناصر فرهنگی، هویت می‌یابند، زیرا این اجزاء و عناصر، توانایی چشمگیری در تأمین نیاز انسان‌ها به ممتاز بودن و ادغام شدن در جمع دارند. به بیان دیگر، فرهنگ، هم تفاوت‌آفرین است و هم انسجام‌بخش. تنوع قومی ناظر بر اجتماعی است مرکب از اقوام مختلف با هویت‌های مختلف. چنین اجتماعی می‌تواند در درون هر یک از محلات تجمع انسان‌ها از جمله: روستا، شهر، کشور، سازمان، شرکت، حزب و گروه پدیدار شود (صالحی امیری، ۱۳۸۵: ۴۵).

روان‌شناسان و جامعه‌شناسان بر این عقیده هستند که احساس هویت به واسطه رابطه دو سویه فرد و جامعه می‌باشد و این نکته را باور دارند که هویت معمولاً در نگرش‌ها و احساسات افراد نمود پیدا می‌کند، ولی بستر شکل‌گیری آن زندگی اجتماعی است (نصرآبادی، ۱۳۸۴: ۷۵).

اریکسون در تعریف هویت، آن را یکی شدن با تجربه‌های گذشته، آرزوهای آینده و ارزش‌های فرهنگی معاصر می‌داند. وی معتقد است مقولات احساسی که فرد نسبت به ارزش‌های ملی خود دارد و کوششی که فرد برای درونی ساختن ارزش‌های فرهنگی جامعه خود انجام می‌دهد، وی را به هویت فرهنگی می‌رساند (فاتحی، ۱۳۸۳: ۱۵۶).

از نظر استرایکر^۱ عمل به انتظارات فرهنگی که از عوامل موثر بر هویت جمعی است، رعایت آزادی در تعاملات را هم تضمین می‌کند (رزازی فر، ۱۳۷۹: ۱۱۲). استرایکر و سرپ به تعهد کنش متقابلی که از طریق ارتباط با شبکه‌های مختلف روابط مشخص می‌شود، اشاره می‌کنند و معتقدند افراد خاصی که شبکه‌های کنش متقابل را شکل می‌دهند، از طریق چنین ساختارهای اجتماعی با تاثیر روی تعهدات مستقیماً بر هویت تاثیر می‌گذارند (دینش، ۱۹۹۹: ۷۴).

کاستلز^۲ هویت را همچون فرایند ساخته شدن معنا برپایه یک ویژگی فرهنگی که در دیگر منابع معنای برتری دارند، قلمداد می‌کند. به نظر او، همان گونه که نقش‌ها، کارویژه‌ها را سازمان می‌دهند، هویت‌ها هم معنا را سازمان می‌دهند (گل محمدی، ۱۳۸۱: ۲۲۵). تاجفل^۳ هویت را عبارت از یک خودمفهومی ناشی از عضویت درون گروهی در یک گروه اجتماعی همراه با احساسات، ارزش‌ها و تماس‌های عاطفی با دیگر اعضا معرفی کند. برطبق دیدگاه تاجفل هویت ما نشأت گرفته از گروهی است که به آن تعلق داریم و به وسیله مقایسه و ترجیح افراد گروه خود نسبت به کسانی که در خارج از گروه هستند، شکل می‌گیرد. در مواقعی که هویت فرد رضایت‌بخش نیست، افراد سعی خواهند کرد که یا گروه فعلی خود را ترک کرده و به گروه دیگری که در وضعیت مثبت‌تری قرار دارد، ملحق شوند و یا اینکه در وضعیت گروه خود، بهبود حاصل کنند (چلبی، ۱۳۷۵: ۲۲۶).

کانون توجه تاجفل این فرضیه است که هویت‌های اجتماعی مردم در ابتدا از طریق مقایسه اجتماعی شکل می‌گیرد، که گروه خودی را از گروه‌های غیرخودی متمایز می‌سازد. ایده اساسی در این نظریه این است که افراد، دارای عضویت‌های مقوله‌ای هستند که تعریف آنها از خودشان و ویژگی‌های گروهی را که دستورالعمل رفتار یا نشانه‌های هنجاری رفتار را تجویز می‌کند، مشخص می‌کند (حیدرخانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۴۹).

از نظر گیدنز^۴ هویت چیزی نیست که در نتیجه تداوم کنش‌های اجتماعی به فرد تفویض شده باشد، بلکه چیزی است که فرد آن را به طور مداوم و روزمره ایجاد می‌کند و در فعالیت‌های بازتابی خویش، مورد حمایت و پشتیبانی قرار می‌دهد (گیدنز، ۱۳۸۵: ۸۱). از نظر گیدنز انسان از طریق کنش متقابل با دیگران است که هویتش را ایجاد می‌کند و در جریان زندگی پیوسته آن را تغییر می‌دهد. هویت امر پایداری نیست، بلکه یک پدیده پویا و سیال و همواره در حال ایجاد و عوض شدن است و نیروی اساسی اغلب کنش‌ها در جامعه جدید، مجموعه‌ای ناآگاهانه برای کسب احساس اعتماد در کنش متقابل با دیگران است.

به اعتقاد او، یکی از نیروهای پراکنده و موتور حرکتی کنش، نیاز به رسیدن به امنیت هستی‌شناختی یا حس اعتماد است. چون انسان‌ها میل دارند در روابط اجتماعی از میزان اضطراب خود بکاهند، این فرایند ناآگاهانه قبل از مکانیزم زبان‌آموزی و آگاهی قطعی به‌وجود می‌آید و منشاء کنش است و به همین دلیل، سیال و پویاست (گیدنز، ۱۳۸۵: ۸۱). گیدنز برای مشخص شدن هویت دینی فرد، دو نوع هویت دینی به نام‌های سنتی و بازتابی را از یکدیگر متمایز کرد.

هویت دینی سنتی شامل ارزش‌ها و احساسات است که شناخت این نوع هویت در شرایط جامعه‌پذیری بر فرد منتقل شده و کمتر مورد بررسی و کندوکاو قرار می‌گیرد. در مقابل، هویت دینی بازتابی شامل هویت ارزش‌ها، احساسات و شناخت بیشتر مورد بازبینی و نقد قرار می‌گیرد و فرآیند شک‌اندیشی در موردشان، به آنها ویژگی سیال بازتابانه داده است (گدازگر و فتحی، ۱۳۸۵: ۱۴۴).

گیدنز بر نقش رسانه‌ها در فرآیند تکمیل هویت تاکید می‌کند و وسایل ارتباط جمعی مدرن فراملی را ابزار بسط و گسترش مدرنیته به تمام دنیا در نظر می‌گیرد که توانسته‌اند با تسهیل و رواج روزافزون ارتباطات فردی و گروهی، فضای جهانی را متحول کنند و

^۱. Stryker

^۲. Castells

^۳. Tajfel

^۴. Giddens

مرزهای زمانی و مکانی را در عصر مدرن درنوردند. اما شکسته شدن این حصارهای زمانی و مکانی هویت را در ابعاد فردی و جمعی به چالش کشیده است (عنایت، ۱۳۸۳: ۱۵۵). هویت، معطوف به چیستی و کیستی انسان‌ها به صورت انفرادی و جمعی است که می‌تواند امری احساسی یا آگاهانه، واقعی یا خیالی، موجود یا جعلی باشد. از نظر استرایکر عمل به انتظارات فرهنگی از عوامل موثر بر هویت جمعی است. به نظر برگر مردمی که برای اولین بار با یکدیگر آشنا می‌شوند، می‌کوشند تا به هویت رابطه‌ای دست پیدا کنند و وقتی مردم هویت مشترک را کشف می‌کنند، می‌توانند از این طریق به نوعی انسجام برسند. کاستلز هویت را فرایند ساخته شدن معنا بر پایه یک ویژگی فرهنگی که از دیگر منابع، معنای برتری دارند، قلمداد می‌کند.

از نظر تاجفل هویت ما نشأت گرفته از گروهی است که به آن تعلق داریم و به وسیله مقایسه و ترجیح افراد گروه خود، نسبت به کسانی که در خارج از گروه هستند، شکل می‌گیرد. از نظر گیدنز انسان از طریق کنش متقابل با دیگران است که هویتش را ایجاد می‌کند و در جریان زندگی پیوسته آن را تغییر می‌دهد. هویت امر پایداری نیست، بلکه یک پدیده پویا و سیال است. در مقاله حاضر برای چارچوب نظری از مفاهیم نظریه‌های ذیل استفاده شده است. به عبارتی متفکران ذیل که مفهوم هویت، بعنوان محور اندیشه‌شان شناخته می‌شود در مطالعه حاضر مورد استفاده قرار گرفته است. هویت جمعی و گروهی، انسجام اجتماعی، عضویت در فعالیت‌های اجتماعی و نقش انواع هویت‌های ملی و دینی در شکل‌گیری هویت جنگی. نظریه‌ای ترکیبی در مقاله بکار رفته است.

جدول ۱. نظریه‌های مورد استفاده

نظریه‌ها	
عمل به انتظارات فرهنگی بر هویت جمعی افراد موثر است	استرایکر
کسب هویت مشترک عامل انسجام	برگر
هویت فرایند ساخته شدن معنا بر پایه یک ویژگی فرهنگی که در دیگر منابع معنایی برتری دارند	کاستلز
هویت نشأت گرفته از گروهی است که به آن تعلق داریم. هویت در ابتدا از طریق مقایسه اجتماعی شکل می‌گیرد	تاجفل
هویت از طریق کنش متقابل با دیگران ایجاد می‌شود و در جریان زندگی پیوسته تغییر می‌کند	گیدنز

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر کمی است و در آن از تکنیک پیمایش، جهت جمع‌آوری داده‌ها استفاده شده است. اطلاعات لازم با استفاده از پرسشنامه‌ای به دست آمد که پس از طی مراحل مطالعه مقدماتی و پیش‌آزمون تنظیم شد و با مراجعه حضوری تکمیل گردید. پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها، اطلاعات به دست آمده با استفاده از نرم‌افزار SPSS تجزیه و تحلیل شد.

تعاریف نظری و عملیاتی مفاهیم

در این بخش تعاریف نظری، مفاهیم و متغیرها و طریقه عملیاتی کردن آنها و همچنین سطوح سنجش متغیرهای پژوهش، بیان می‌شود.

هویت‌یابی از طریق جنگ: هویت‌بخش بودن جنگ یا نسبت دادن هویت‌بخشی به متغیر جنگ و تأثیر جنگ بر هویت، مستقیم و منحصر به فرد نیست، بلکه هر فرایند و کلیت‌ساز دیگری نیز می‌تواند این نقش را با اندکی تفاوت در میزان پایداری ایفا کند و نقش جنگ بر هویت نیز به مثابه منشوری است که قادر به جمع کردن روایت‌های پراکنده درباره هویت حول یک نقطه کانونی است.

هویت دینی: هویت دینی یعنی اتکای فرد به یک نظام یا پایگاه اعتقادی که بر جهت‌گیری فرد در زمینه‌های مختلف تأثیر می‌گذارد و در واقع می‌توان گفت هویت مذهبی، فلسفه زندگی و حیات یک فرد را تشکیل می‌دهد (ایزدی و قاسمی، ۱۳۹۰: ۱۱۷).

هویت ملی: هویت ملی عام‌ترین سطح هویت جمعی در هر کشور و به مفهوم احساس تعلق به اجتماع ملی است. از نظر تامپسون مفهوم اساسی هویت ملی، عضویت در یک ملت، احساس تعلق به یک ملت است. در واقع مردم همواره می‌خواهند بخشی از ملت خودشان باشند و بدان وسیله شناسایی شوند (تامپسون، ۲۰۰۱: ۲۱).

هویت قومی: هویت قومی یکی از مهم‌ترین انواع هویت است که به خصوص در کشورهایی که از تنوع قومی و فرهنگی برخوردارند، اهمیت ویژه‌ای دارد. هویت قومی، هویتی با محتوای فرهنگی و شامل عناصری مثل نمادها، اسطوره‌ها، خاطرات، آداب و مناسک خاص است (مهدوی و توکلی، ۱۳۸۸: ۷۳).

هویت سیاسی: هویت سیاسی در صورتی شکل می‌گیرد که افرادی که از لحاظ فیزیکی و قانونی عضو یک نظام یا ساختار سیاسی هستند و داخل مرزهای ملی یک کشور زندگی می‌کنند و موضوع یا مخاطب قوانین آن کشور هستند، از لحاظ روانی هم خود را اعضای آن نظام سیاسی بدانند. بنابراین عشق و علاقه قلبی به یک نظام سیاسی و مبانی ارزشی و مشروعیت آن، عامل عمده‌ای در تقویت همبستگی و پیوند ملی خواهد بود (ساعی، ۱۳۸۹: ۶).

امید به آینده: امید عبارت است از تمایلی که با انتظار وقوع مثبت همراه است و یا به عبارت دیگر، ارزیابی مثبت از آنچه فرد متمایل است و می‌خواهد که به وقوع بپیوندد (هزارجریبی و آستین فشان، ۱۳۸۸: ۱۲۲).

رسانه: رسانه معنای واسطه، وسیله یا ماده وسط یا رابط دو چیز، حد فاصل و وسیله نقل‌وانتقال است. رسانه‌ها، در واقع، وسایل و پل‌های ارتباط بین مرکز پیام و گیرنده پیام هستند (فردانش، ۱۳۸۷: ۲۵).

در پژوهش حاضر میزان استفاده از رسانه‌های ارتباطی نظیر: شبکه‌های ماهواره‌ای، تلگرام، اینستاگرام، سایت‌های داخلی و خارجی و سایر شبکه‌های اجتماعی در نظر گرفته شده است.

عضویت در بسیج: بسیج سازمانی مردمی، فراگیر، منعطف و گسترده در ارتباط با سپاه پاسداران انقلاب اسلامی است (طوسی و مهری، ۱۳۹۰: ۲). در این پژوهش، عضویت و عدم عضویت در بسیج در قالب یک متغیر اسمی دو حالتی در نظر گرفته شده است. متغیرهای پژوهش با میزان موافقت و یا مخالفت پاسخگو با گویه‌های زیر سنجیده شد:

جدول ۲. تعریف عملیاتی متغیرهای پژوهش

تعریف عملیاتی	
<p>زندگی‌نامه شهیدان، اسیران و جانبازان جنگی را می‌خوانم.</p> <p>رزمندگان دوران دفاع مقدس را الگوی مناسبی برای زندگی خود می‌دانم.</p> <p>جهت تجدید میثاق با آرمان‌های شهدا و رزمندگان، به مناطق جنگی می‌روم.</p> <p>جهت تجدید میثاق با آرمان‌های شهدا و رزمندگان، به موزه دفاع مقدس می‌روم.</p> <p>حتماً کارهای هنری مرتبط با دفاع مقدس را پیگیری می‌کنم.</p> <p>از هم‌نشینی با رزمندگان دوران دفاع مقدس استقبال می‌کنم.</p> <p>به تماشای فیلم‌های دوران دفاع مقدس می‌پردازم.</p> <p>جهت تجدید میثاق با آرمان‌های شهدا و رزمندگان دفاع مقدس، در یادواره‌های گرامی‌داشت شهدا شرکت می‌کنم.</p>	<p>هویت‌یابی طریق جنگ</p>
<p>مسلمان بودن باعث افتخار من است.</p> <p>اینکه یک مومن واقعی باشم و از تمام دستورات الهی پیروی کنم برایم خیلی مهم است.</p> <p>دستورات دینی را در مورد تمام مسائل زندگی می‌توان پیاده کرد.</p>	

<p>عبادت باعث آرامش روح انسان می‌شود. ترجیح می‌دهم مدیران کشور دیندار باشند تا متخصص. تنها راه نجات کشور پیروی از رهبری است. به اینکه کشور ایران رهبری دینی و اسلامی دارد افتخار می‌کنم. لازم است انسان تمام فرائض دینی را به جا بیاورد. زبان عربی برای ما ایرانیان که مسلمان هستیم بسیار اهمیت دارد. از اینکه در یک کشور اسلامی زندگی می‌کنم بسیار احساس خوبی دارم. به کتاب‌های مخالف عقاید اسلامی، نباید اجازه چاپ داد. ترجیح می‌دهم نام اسلامی برای فرزندانم انتخاب کنم.</p>	<p>هویت دینی</p>
<p>هیچ جای دنیا برای من مثل ایران نمی‌شود. آدم در کشور خودش هر چقدر هم سختی بکشد بهتر از رفتن به کشور بیگانه است. من به کشور ایران که یکی از بافرهنگ‌ترین ملل است افتخار می‌کنم. آریایی بودن برای من باعث افتخار است. به آثار باستانی و کهن کشور ایران افتخار می‌کنم. به تاریخ پربرابر و کهن ایران باستان افتخار می‌کنم. کوروش باعث افتخار ما ایرانیان است. به زبان ایرانی که ریشه‌های هندواروپایی دارد افتخار می‌کنم. پخش سرود ملی کشور و به اهتزاز درآوردن پرچم ایران در من احساس غرور ایجاد می‌کند.</p>	<p>هویت ملی</p>
<p>ترک، با فارس بودن هیچ فرقی ندارد مهم این است که همه در یک کشور زندگی می‌کنیم. اگر فرزندی داشته باشیم ترجیح می‌دهم با هم قوم خودش ازدواج کند. بهتر است آدم همسایه، دوست و همکارانش را از بین هم قوم خودش برگزیند. اگر هر کس با هم قوم خودش زندگی کند کمتر دچار مشکل می‌شود. بدون توجه به روابط خویشاوندی دوست دارم در میان قوم و قبیله خودم زندگی کنم. به عضویت در قوم و قبیله خود افتخار می‌کنم. من ارزش‌ها و رسوم قومی خود را بر ارزش‌های دیگر اقوام ترجیح می‌دهم.</p>	<p>هویت قومی</p>
<p>آشنایی با شخصیت‌های مهم سیاسی برای من اهمیت دارد. من به جناح‌ها و گروه‌های سیاسی کشور امید دارم. از طریق گروه‌های سیاسی هیچ‌گونه اصلاحاتی انجام نخواهد شد.</p>	<p>هویت سیاسی</p>
<p>من به بهتر شدن اوضاع اقتصادی کشور امید دارم. به نظرم تبعیض‌های موجود در آینده از بین خواهد رفت. در آینده، کشور ایران، بر پایه شایسته‌سالاری اداره خواهد شد. وضعیت سلامتی افراد جامعه در آینده بهبود خواهد یافت. در آینده روابط شهروندان با یکدیگر بهبود خواهد یافت. فضای سیاسی کشور روزبه‌روز بازرتر می‌شود و از این جهت به آینده امیدوارم.</p>	<p>امید به آینده</p>

فرصه‌های پژوهش

- هویت‌یابی ملی در هویت‌یابی از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس موثر است.
- هویت‌یابی دینی در هویت‌یابی از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس موثر است.
- هویت‌یابی قومی در هویت‌یابی از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس موثر است.
- هویت‌یابی سیاسی در هویت‌یابی از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس موثر است.

- امید به آینده در هویت‌یابی جوانان از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس موثر است.
- میزان استفاده از رسانه‌ها در هویت‌یابی جوانان از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس موثر است.
- عضویت در بسیج در هویت‌یابی جوانان از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس موثر است.

جامعه آماری و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری پژوهش حاضر جوانان (گروه سنی ۱۸ تا ۲۹ سال) شهر رشت هستند که به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای و با حجم نمونه ۳۸۴ نفر، به پرسشنامه‌ها پاسخ داده‌اند. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران به شرح زیر تعیین شده است:

$$= \frac{(0.5)(0.5)(518773)(1.96)^2}{((400000 - 1)(0.05)^2 + (0.5)(0.5)(1.96)^2)} \cong 384$$

اعتبار و پایایی: در پژوهش حاضر برای اعتبار بخشیدن به ابزار تحقیق، از روش اعتبار صوری استفاده شده و پس از بررسی پرسشنامه و تایید اعتبار آن جهت سنجش پایایی، گویه‌های مورد نظر در قالب یک پرسشنامه تنظیم و به شکل تصادفی برای ۳۰ نفر از اعضای جامعه آماری توزیع شد و در نهایت گویه‌های دقیق‌تر انتخاب گردید. مقدار این کمیت برای هر یک از شاخص‌های تحقیق به شرح زیر است:

جدول ۳. پایایی سنجی متغیرهای پژوهش

متغیرها	آلفا	متغیرها	آلفا
هویت جنگی	۰/۷۶۰	هویت قومی	۰/۷۲۱
هویت ملی	۰/۸۹۵	هویت سیاسی	۰/۷۰۵
هویت دینی	۰/۷۰۱	امید به آینده	۰/۷۹۸
رسانه‌های ارتباطی	۰/۷۰۳		

یافته‌ها

به منظور توصیف متغیرهای تحقیق از آماره‌های توصیفی برای متغیرهای زمینه‌ای پژوهش نظیر: جنسیت، سن، وضعیت تاهل، سطح تحصیلات، منطقه مسکونی، سطح درآمد خانواده و سابقه بسیج استفاده شده است.

جدول ۴. سیمای جامعه آماری

سیمای جامعه آماری	
جنسیت	از کل ۳۸۴ نفر جمعیت نمونه، ۲۲۵ نفر معادل ۵۸٫۶٪ مرد و ۱۵۹ نفر معادل ۴۱٫۴٪ نیز زن می‌باشند.
سن	میانگین سنی پاسخگویان، ۲۴ سال است.
وضعیت تاهل	از کل ۳۸۴ نفر جمعیت نمونه، ۲۸۹ نفر معادل ۷۵٫۳٪ مجرد و ۹۳ نفر معادل ۲۴٫۲٪ نیز متاهل می‌باشند.
سطح تحصیلات	۶۵ نفر معادل ۱۶٫۹٪ زیر دیپلم، ۱۲۵ نفر معادل ۳۲٫۶٪ دیپلم، ۴۳ نفر معادل ۱۱٫۲٪ کاردانی، ۱۱۲ نفر معادل ۲۹٫۲٪ کارشناسی و ۳۹ نفر معادل ۱۰٫۲٪ نیز دارای مدرک کارشناسی ارشد و دکتری می‌باشند
سابقه بسیج	۵۳ نفر معادل ۱۳٫۸٪ دارای سابقه بسیج و ۳۳۰ نفر معادل ۸۵٫۹٪ فاقد سابقه بسیج می‌باشند.

هویت‌یابی جوانان شهر رشت از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس: سنجش هویت‌یابی جوانان شهر رشت از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس به‌عنوان متغیر وابسته با استفاده از ۸ گویه با مقیاس لیکرت پنج مقوله‌ای انجام شده است.

متغیر وابسته پژوهش	مینیمم	ماکزیمم	میانگین	انحراف معیار
هویت‌یابی از طریق جنگ	۱	۵	۲,۲۶	۱,۰۷۶

با توجه به ارزش‌گذاری مقوله‌ها و گویه‌ها، میانگین نمره ۵ نشانه بالاترین میزان هویت‌یابی از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس و میانگین ۱ پایین‌ترین میزان هویت‌یابی از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس یا به نوعی عدم هویت‌یابی از طریق جنگ است.

میانگین نمره ۳ حد وسط این طیف قرار می‌گیرد که با توجه به میانگین ۲,۲۶ و انحراف معیار ۱,۰۷۶، میزان هویت‌یابی جوانان شهر رشت از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس کمتر از میزان متوسط است.

توصیف متغیرهای مستقل پژوهش

جدول ۶. میانگین و انحراف معیار متغیرهای مستقل پژوهش

متغیرهای مستقل پژوهش	میانگین	توضیحات
هویت ملی	۳,۹۴	هویت‌یابی ملی جوانان شهر رشت بالا است
هویت دینی	۲,۸۶	هویت‌یابی دینی جوانان شهر رشت متوسط رو به پایین است
هویت قومی	۲,۷۲	هویت‌یابی قومی جوانان شهر رشت متوسط رو به پایین است
هویت سیاسی	۲,۴۸	هویت‌یابی سیاسی جوانان شهر رشت متوسط رو به پایین است
امید به آینده	۲,۷۷	امید به آینده جوانان شهر رشت متوسط رو به پایین است
استفاده از رسانه‌های ارتباطی	۲,۵۰	میزان استفاده از رسانه‌های ارتباطی جوانان شهر رشت متوسط رو به پایین است

برای سنجش هویت ملی، هویت دینی، هویت قومی، هویت سیاسی، امید به آینده و میزان استفاده از رسانه‌های ارتباطی به‌عنوان متغیرهای مستقل، گویه‌هایی با مقیاس لیکرت پنج مقوله‌ای در نظر گرفته شد. میانگین و میزان هر یک از متغیرهای مستقل پژوهش در جدول شماره ۶ نمایان است.

جدول ۷. رابطه متغیرهای زمینه‌ای و هویت‌یابی از طریق جنگ

متغیرهای زمینه‌ای	هویت‌یابی از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس		آزمون
جنسیت	f مقدار	-۱/۳۶۲	t-test
	f سطح معناداری	۰/۱۷۴	
وضعیت تاهل	f مقدار	-۰/۳۵۴	t-test
	f سطح معناداری	-۰/۷۲۳	
سن	f ضریب همبستگی	-/۰۲۲	F پیرسون
	f سطح معناداری	-۰/۶۷۴	
سطح تحصیلات	f مقدار	-/۰۹۱	anova
	f سطح معناداری	۰/۹۸۵	
سطح درآمد خانواده	f مقدار	۴/۸۰۲	anova

متغیرهای زمینه‌ای	هویت‌یابی از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس		آزمون
منطقه مسکونی	سطح معناداری	۰/۰۰۱	anova
	f مقدار	۱/۰۲۶	
	سطح معناداری	۰/۳۹۴	

رابطه میان متغیرهای زمینه‌ای با هویت‌یابی از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس با توجه به جدول شماره ۷ و بر اساس نتایج آزمون دونمونه‌ای مستقل ($t: -1.362, sig: 0.174$) هویت‌یابی از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس، در زن و مرد تفاوت معناداری ندارد. همچنین بر اساس نتایج آزمون t-test ($t: -0.354, sig: 0.723$) هویت‌یابی از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس در متاهلین و مجردین نیز تفاوت معناداری ندارد.

با توجه به نتایج آزمون پیرسون، سن افراد تاثیر ضعیف معکوس بر هویت‌یابی از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس دارد ($r: -0.022, sig: 0.674$) و این تاثیر معنادار نیست.

بر اساس نتایج آزمون anova ($f: 0.091, sig: 0.985$) هویت‌یابی از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس، با توجه به سطح تحصیلی افراد، تفاوت معناداری ندارد. لیکن بر همین اساس ($f: 4.802, sig: 0.001$) هویت‌یابی از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس، با توجه به سطح درآمد افراد، تفاوت معناداری دارد و هویت‌یابی از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس در گروه درآمدی بیشتر از ۹ میلیون تومان بیشتر از سایر سطوح درآمدی و در گروه ۳ میلیون تا ۵ میلیون ۹۹۹ هزار تومان، کمتر از سایر گروه‌های درآمدی است.

بر اساس نتایج آزمون anova ($f: 1.026, sig: 0.394$) هویت‌یابی از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس در مناطق مختلف شهر رشت، تفاوت معناداری ندارد.

آزمون فرضیه‌های اصلی پژوهش

جدول ۸. رابطه میان متغیرهای مستقل و وابسته پژوهش

نوع رابطه	متغیرهای پژوهش	
رابطه معنادار و مستقیم	میزان همبستگی پیرسون	**۰/۳۷۱
	سطح معناداری	.۰۰۰
رابطه معنادار و مستقیم	میزان همبستگی پیرسون	**۰/۶۳۳
	سطح معناداری	.۰۰۰
عدم رابطه معنادار	میزان همبستگی پیرسون	**۰/۲۷۱
	سطح معناداری	۰/۰۰۰
رابطه معنادار و مستقیم	میزان همبستگی پیرسون	**۰/۵۳۴
	سطح معناداری	۰/۰۰۰
رابطه معنادار و مستقیم	میزان همبستگی پیرسون	**۰/۴۴۳
	سطح معناداری	۰/۰۰۰
رابطه معنادار و معکوس	میزان همبستگی پیرسون	**۰/۲۱۶
	سطح معناداری	۰/۰۰۰
وجود تفاوت معنادار	f مقدار	-۸/۳۰۲
	سطح معناداری	۰/۰۰۰

با توجه به نتایج آزمون پیرسون ($r : 0.271, sig: 0.000$) بین هویت‌یابی ملی و هویت‌یابی از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس، رابطه معنادار وجود و با ارتقاء هویت ملی، هویت‌یابی از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس نیز ارتقاء می‌یابد.

بین هویت‌یابی دینی و هویت‌یابی از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس رابطه معنادار وجود دارد ($r : 0.633, sig: 0.000$) و با ارتقاء هویت دینی، هویت‌یابی از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس نیز ارتقاء می‌یابد.

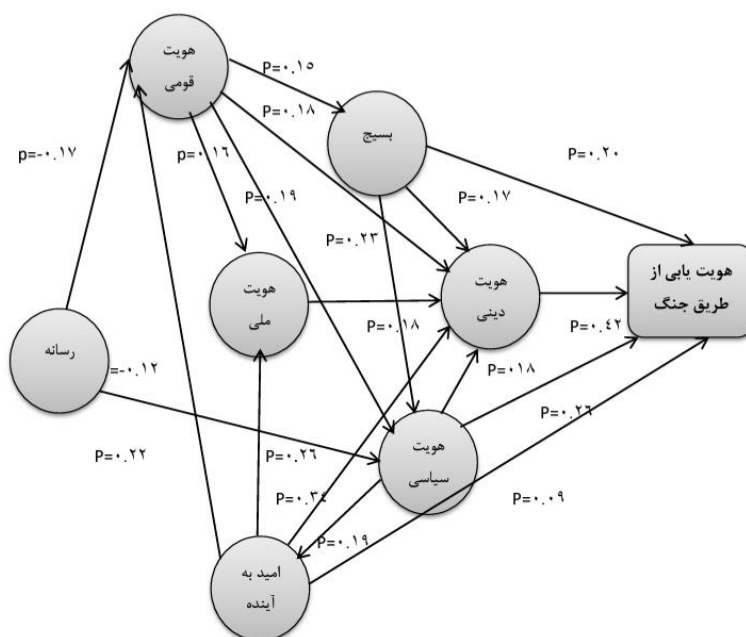
بین هویت‌یابی قومی و هویت‌یابی از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس رابطه معنادار وجود دارد ($r : 0.271, sig: 0.000$) و با ارتقاء هویت قومی، هویت‌یابی از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس نیز ارتقاء می‌یابد.

بین هویت‌یابی سیاسی و هویت‌یابی از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس رابطه معنادار وجود دارد ($r : 0.534, sig: 0.000$) و با ارتقاء هویت سیاسی، هویت‌یابی از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس نیز ارتقاء می‌یابد.

بین امید به آینده و هویت‌یابی از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس رابطه معنادار وجود دارد ($r : 0.443, sig: 0.000$) بین استفاده از رسانه‌های ارتباطی و هویت‌یابی از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس رابطه معنادار وجود دارد ($r : -0.216, sig: 0.000$)؛ جهت این رابطه معکوس و شدت آن ضعیف است. به عبارتی با افزایش استفاده از رسانه‌های ارتباطی، هویت‌یابی از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس کاهش می‌یابد.

هویت‌یابی از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس در افراد دارای سابقه بسیج بیشتر از افرادی است که فاقد سابقه بسیجی‌اند و نتایج آزمون t-test ($t : -8.302, sig: 0.000$) بیانگر وجود تفاوت معنادار است.

مدل مفهومی پژوهش

شکل شماره ۱- مدل مفهومی پژوهش

جدول ۹. میزان اثرات مستقیم و غیرمستقیم بر هویت‌یابی از طریق جنگ

اثرات مستقیم و غیرمستقیم بر هویت‌یابی جوانان از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس		
متغیرها	اثر مستقیم	اثر غیرمستقیم
هویت دینی	۰/۴۲	-----
هویت سیاسی	۰/۲۱	۰/۱۸ و ۰/۱۹
عضویت در بسیج	۰/۲۰	۰/۱۷ و ۰/۲۳
هویت ملی	-----	۰/۱۸
امید به آینده	۰/۰۹	۰/۲۲ و ۰/۲۶ و ۰/۳۴
هویت قومی	-----	۰/۱۵ و ۰/۱۸ و ۰/۱۹ و ۰/۱۶
استفاده از رسانه	-----	-۰/۱۲ و -۰/۱۷

جدول فوق نشان‌دهنده اثرات مستقیم و غیرمستقیم هر یک از متغیرهای مستقل پژوهش بر روی متغیر ملاک (هویت‌یابی جوانان از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس) است.

براین اساس هویت‌یابی دینی بیشترین اثر مستقیم را بر هویت‌یابی جوانان از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس دارد. همچنین هویت‌یابی سیاسی، عضویت در بسیج و امید به آینده دارای تاثیر مستقیم بر هویت‌یابی جوانان از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس، اما هویت ملی، هویت قومی و استفاده از رسانه‌های ارتباطی، تاثیر مستقیمی بر هویت‌یابی از طریق جنگ ندارد و دارای اثر غیرمستقیم می‌باشد.

همچنین هویت سیاسی، عضویت در بسیج و امید به آینده علاوه بر اثرات مستقیم دارای اثرات غیرمستقیم بر هویت‌یابی جوانان از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس است. نکته قابل توجه تاثیر غیرمستقیم معکوس رسانه‌های ارتباطی بر هویت‌یابی از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس است؛ بدین معنا که میزان استفاده از رسانه‌های ارتباطی، دارای تاثیر منفی بر هویت قومی و هویت سیاسی است.

بحث و نتیجه

جنگ عراق علیه ایران پیامدهای مختلفی به طور مستقیم و غیرمستقیم برای شهروندان ایرانی داشته است. یکی از مهم‌ترین آنها مباحث هویتی بوده است. نهادهای فرهنگی با شدت و ضعف مختلف سعی دارند تا این امر را در قالب‌های مختلف بصری و شنیداری و گنجاندن مطالب حوزه جنگ در کتب درسی و آموزشی به عامل انسجام و همبستگی در جامعه تبدیل نمایند.

در فرهنگ رسمی به دلیل علاقه ویژه به حفظ و انسجام فرهنگ هویتی جامعه، هر آنچه که حکایت از تکرر و تنوع هویتی بیشتر باشد با بحران هویت یکی پنداشته می‌شود؛ در صورتی که نباید از تکرر هویتی به عنوان تهدید و بحران هراسناک بود.

یافته‌های تحقیق نشان داد که برخی عناصر در صورت تقویت مانند هویت ملی، از ظرفیت تاثیرگذاری بر هویت‌یابی جوانان از جنگ تحمیلی برخوردارند. داده‌ها نشانگر تاثیر عنصر هویت ملی در تقویت هویت‌یابی از طریق جنگ تحمیلی است. داوطلبانه بودن و خودجوشی بخش قابل توجهی از نیروهای درگیر جنگ، ظرفیت لازم را برای جلوگیری از تضعیف عناصر هویت ملی داراست؛ البته لازمه این امر مهم عدم انحصارگرایی سیاسی، جناحی و قومیتی است.

همچنین یکی از نکات مطرح در خصوص هویت این است که اگر جامعه نتواند یک هویت به تعبیر کاستلز مشروعیت‌بخش در بین افراد جامعه به وجود بیاورد، هویت‌های اجتماعی متکثر در جامعه، می‌توانند بر ضد هم عمل کرده و باعث تهدید شوند که نتیجه آن هم کاهش امنیت اجتماعی در جامعه خواهد بود.

در ضمن رسانه‌ها خصوصاً شبکه‌های اجتماعی و ماهواره‌ها نقش به‌سزایی در انتقال گسترده‌ای از نمادها و هنجارها، ارزش‌ها و عقاید، پیام‌ها و افکار در جامعه امروزی دارند.

با توجه به تاثیر منفی و معکوس استفاده از رسانه‌های ارتباطی بر هویت‌یابی از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس، این ابزار ارتباطی تعلق به سایر عناصر هویت بخش را تقویت می‌کنند و از این طریق، جوانان را تحت تاثیر سایر عناصر هویت‌بخش قرار می‌دهند.

با توجه به اینکه هویت‌های اجتماعی مردم از طریق مقایسه اجتماعی شکل می‌گیرد و با آگاهی به این مسئله که رسانه‌ها در این مقایسه نقش اساسی دارند و نیز از آنجا که تاثیری معکوس بر هویت‌یابی جوانان دارند، لذا می‌توانند در اقبال جوانان به عناصر هویتی بیگانه موثر باشند. با توجه به نظریه‌های استفاده شده *بازاندیشی* و *اعتماد* دو مولفه اساسی در هویت‌یابی محسوب می‌شوند.

تحولات تکنولوژیک عصر مدرن واقعیت غیرقابل انکار و موجب بازاندیشی در عناصر هویتی جوانان است. کثرت الگوهای هویتی، حق انتخاب و گزینش در اختیار جوانان قرار داده است. به تعبیر گیدنز، بازاندیشی حتی در مولفه‌ها و ارزش‌های جنگ هشت ساله در این گروه سنی دیده می‌شود. جوانان رشت با شکسته شدن حصارهای زمانی و مکانی توسط رسانه‌ها و گسترش دانش، تعاریف سنتی از هویت رسمی را به چالش کشیده‌اند. ضرورتاً چالش پیش آمده، به معنای نفی هویت‌های رسمی نیستند، بلکه پذیرش عناصری مختص عصر مدرن با مولفه پویایی و تجدیدنظرطلبی است.

جنکینز معتقد است که اعتماد بنیادین، نقش مهمی در نحوه تشکیل هویت افراد دارد، اما در جامعه کنونی، بی‌اعتمادی در سطح خرد و کلان وجود دارد. این بی‌اعتمادی می‌تواند بر عناصر هویتی اثرگذار باشد و روند نزولی هویت‌یابی دینی، سیاسی، قومی و جنگی در کشور ایران نیز می‌تواند متأثر از همین بی‌اعتمادی و کاهش امید به آینده باشد که در جامعه وجود دارد.

از نظر جنکینز نهادها به عنوان الگوهای جاافتاده‌ی عمل و همچنین سازمان‌ها به عنوان نمود رده‌بندی‌های اجتماعی، از جمله حیطه‌های مهمی هستند که در چارچوب آنها، تعیین هویت اهمیت می‌یابد. از این منظر نقش سازمان بسیج بسیار حائز اهمیت است. با توجه به تاثیر سازمان بسیج در ارتقای هویت ملی، دینی، سیاسی و جنگی جوانان، این سازمان به عنوان یک نهاد می‌تواند به عنوان الگوهای جا افتاده، عمل کند و نقش بیشتری در هویت‌یابی جوانان داشته باشد.

درنهایت با توجه به نزولی بودن بازنمایی هویت جوانان از طریق جنگ هشت ساله دفاع مقدس، باید ضمن تمرکز بر عناصر هویت‌بخش دوران دفاع مقدس، جهت ارتقاء این امر مهم، برنامه‌ریزی صورت گیرد.

نتایج پژوهش نشان داد که نمی‌توان از عناصر سیاسی و قومی به عنوان عناصر هویت‌بخش در حوزه جنگ تحمیلی جوانان شهر رشت یاد کرد. اما تقویت عناصر هویت‌بخش ملی به سیاست‌گذاران فرهنگی پیشنهاد می‌گردد و در انتها با توجه به پایین بودن امید به آینده در جوانان و با علم بر تاثیر نیروی محرکه جوانان در شکوفایی و توسعه کشور، تزریق امید به جوانان از طریق رفع موانع و مشکلات موجود از جمله بیکاری و آزادی‌های اجتماعی توصیه می‌شود.

منابع

- اشتروس، لوی (۱۳۸۵). *اسطوره و معنا*، ترجمه شهرام خسروی، تهران: نشر مرکز.
- ایزدی، مهشید و قاسمی، کبری (۱۳۹۰). تاثیرات استفاده از شبکه‌های اطلاعات جهانی بر هویت دینی و ملی دانش‌آموزان، *نامه علوم اجتماعی*، شماره ۳۸، بهار.
- برگر، پیتر و لاکمن، توماس (۱۳۸۳). *ساختار اجتماعی واقعیت، فصلنامه علمی- پژوهشی راهبرد*، شماره ۶.
- باقری، لیلا و رضوی طوسی، سیدمجتبی (۱۳۹۴). مقایسه نگرش نسل‌های انقلاب اسلامی به ابعاد دفاع مقدس (مطالعه موردی، شهروندان شهر تهران)، *مجله مطالعات انقلاب اسلامی و دفاع مقدس*، سال اول، بهار و تابستان، شماره ۱.
- چلبی، مسعود (۱۳۷۵). *هویت‌های قومی و رابطه آن با هویت اجتماعی*، تهران.
- حیدرخانی، هاییل؛ حقیقتیان، منصور؛ آذین، احمد و اسماعیلی، رضا (۱۳۹۵). تحلیل و بررسی رابطه ابعاد سرمایه فرهنگی و هویت ملی جوانان (نمونه مورد مطالعه: جوانان ۱۸ تا ۲۹ سال شهر کرمانشاه)، *مجله علوم اجتماعی شوستر*، سال دهم، تابستان، شماره ۲.
- درزی کلایی، محمدرضا (۱۳۹۰). نقش جنگ تحمیلی در شکل‌گیری هویت سیاسی مردم ایران در دهه اول انقلاب اسلامی از منظر تئوری سازه‌نگاری، *پایان‌نامه کارشناسی ارشد*، دانشکده علوم اداری و اقتصاد، دانشگاه اصفهان.
- دیانی تیلکی، حسن (۱۳۹۲). بررسی مردم‌شناختی هویت فرهنگی و دینی رزمندگان جنگ ایران و عراق، *پایان‌نامه کارشناسی ارشد*، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران.
- رزازی فر، افسر (۱۳۷۹). *الگوی جامعه‌شناختی هویت ملی در ایران، فصلنامه مطالعات ملی*، سال دوم، شماره ۵.
- ساعی، منصور (۱۳۸۸). *بازنمایی ابعاد تاریخی و سیاسی هویت ملی در تلویزیون جمهوری اسلامی ایران* (مطالعه موردی سریال‌های تلویزیونی تاریخی درجه الف در سه دهه پس از انقلاب اسلامی ایران)، *مجله پژوهش سیاست نظری*، زمستان و بهار، شماره ۷.
- صالحی امیری، سیدرضا (۱۳۸۵). *مدیریت منازعات قومی در ایران*، تهران، مرکز تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام.
- طوسی، حسینعلی و مهری، عباس (۱۳۹۰). عوامل مؤثر بر جذب نخبگان کشور به بسیج، *مجله مدیریت اسلامی*، سال بیستم، پاییز و زمستان، شماره ۲.
- علیخانی، علی اکبر (۱۳۸۶). *مبانی نظری هویت و بحران هویت*، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی، تهران.
- عنایت، جمیله و موحد، مجید (۱۳۸۳). زنان و تحولات ساختاری خانواده در عصر جهانی شدن، *زن در توسعه و سیاست (پژوهش زنان)*، دوره ۲، شماره ۲، صص ۱۵۳-۱۶۶.
- فاتحی، حسن (۱۳۸۳). *تاثیر سرمایه اجتماعی بر هویت اجتماعی دانشجویان شهر تهران*، *پایان‌نامه دکتری*، دانشگاه اصفهان.
- فردانش، هاشم (۱۳۸۷). *مبانی نظری تکنولوژی آموزشی*، تهران، سمت.
- کاستلز، امانوئل (۱۳۸۵). *عصر اطلاعات: اقتصاد، جامعه و فرهنگ: قدرت هویت*، ترجمه چاوشیان، جلد دوم، تهران، طرح نو.
- کارکنان نصرآبادی، محمد (۱۳۸۴). *جنگ و هویت (با رویکردی جامعه‌شناختی به جنگ ایران و عراق)*، *مجله مطالعات ملی*، پاییز، شماره ۲۲.
- گل محمدی، احمد (۱۳۸۱). *جهانی شدن، فرهنگ و هویت*، تهران، نشر نی.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۸۵). *تجدد و تشخیص، جامعه و هویت شخصی در عصر جدید*، ترجمه ناصر موفقیان، تهران، نشر نی.
- گدازگر، حسین و فتحی، لاله (۱۳۸۵). *دانش‌آموزان دختر: هویت دینی و هویت قومی*، نشریه دانشکده علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه تبریز.

- مهدوی، سیدمحمدصادق و توکلی‌قینانی، فرحناز (۱۳۸۸). هویت قومی ارامنه: مطالعه جامعه‌شناختی عوامل موثر در استمرار قومی ارامنه (مطالعه روی ارامنه تهران)، پژوهش‌نامه علوم اجتماعی، سال سوم، شماره ۴.
- منتظرالقائم، مهدی (۱۳۷۹). رسانه‌های جمعی و هویت، فصلنامه مطالعات علمی، شماره ۴.
- نبوی، سیدعبدالامیر (۱۳۸۴). میراث‌های جنگ، فصلنامه مطالعات ملی، شماره ۲۳، ۸۵-۹۸.
- هزارجریبی، جعفر و آستین‌فشان، پروانه (۱۳۸۸). بررسی عوامل موثر بر نشاط اجتماعی (با تاکید بر استان تهران)، فصلنامه جامعه‌شناختی کاربردی، سال بیستم، بهار، شماره ۳۳.
- Dinesh, Bhugra et al. (1999) Cultural Identity and Its Measurement: A Questionnaire for Asians, *International Review of Psychiatry*, 11, 2/3.
- Goble, P. (2016). Russian national identity and the Ukrainian crisis. *Communist and Post-Communist Studies*, 49(1), 37-43. Retrieved August 24, 2021, from <https://www.jstor.org/stable/48610432>
- Lemańczyk, M. (2019). The Plight of German Residents of Post-War Poland and Their Identity Issues. *The Polish Review*, 64(2), 60-78.
- Thompson, Andrew. (2001). National Identities and Human Agency, *The Sociological review*, vol 491.feb.
- Kaldor, M. (2013). Identity and war. *Global policy* Vol 4, Issue4 ,November 2013.336 -346